

HET RAADSEL ROND LAURENS BEIJEN (1694-1764) OPGELOST

DOOR LAURENS BEIJEN

Tot voor kort stond er op mijn lijst van losse Beijen-cindjes een raadselachtige figuur: *Laurens Beijen*¹. Hij woonde in het begin van de achttiende eeuw in Wilnis en Linschoten. Ik wist dat hij drie keer getrouwd was geweest en iets over zijn onprettig geëindigde carrière als gerechtsbode, maar verder miste ik allerlei essentiële genealogische informatie, zoals waar en wanneer hij geboren was, wie zijn ouders waren en waar en wanneer hij overleden was. Dat vond ik extra intrigerend omdat hij vrijwel zeker de enige was die ooit dezelfde voor- en achternaam heeft gedragen als ik². Over zo iemand wil je wel wat meer weten.

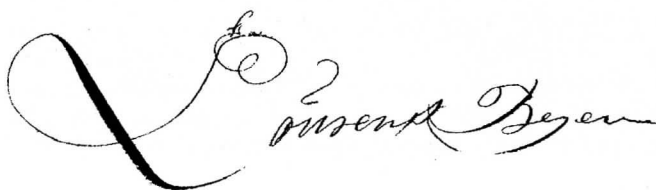
Gerechtsbode in Wilnis

De oudste vermelding van Laurens die ik kende, was afkomstig uit het archief van het kapittel van Sint Jan in Utrecht. Na de reformatie had het kapittel zijn geestelijke functie verloren en hield het zich voornamelijk bezig met het beheer en de exploitatie van zijn uitgestrekte bezittingen in het noordwesten van de provincie Utrecht. Aanvankelijk werden de proost en de andere leden benoemd door de Staten van Utrecht. Toen de Staten rond 1715 een groot aantal heerlijkheden verkochten, werd *Anthonie Pieter van Dishoeck* eigenaar van de proosdij van Sint Jan. Hij noemde zich 'bij der Gratie Gods Proost en Archidiacon der Kerke St. Jans binnen Utrecht'³ en was in die hoedanigheid vrijheer van onder andere Wilnis, Westveen, Mijdrecht en Uithoorn.

Kort vóór 1731 overleed de gerechtsbode van Wilnis en Westveen, *Jan Gabrielsz. Meneven*. Op 24 februari 1731 benoemde Van Dishoeck een nieuwe gerechtsbode: *so is dat wij ons vertrouwende op de bequaamhijd van Laurens Beijen den selven Laurens Beijen bij desen stellen en committeeren tot onse bode van onse heerlijkheid van Wilnis ende Westveen sijn leven lang gedurende omme het selve bo-deampt wel ende getrouwelijk te bedienen ende wel specialijk omme onse gereghtheden te helpen bewaren onse Schout ende Schepenen te dienste te staan (etc.)*³.

Uit deze akte werd niet duidelijk of Laurens uit Wilnis of van elders afkomstig was. In de doopboeken van Wilnis en omliggende dorpen komt hij niet voor. Ook in andere plaatsen waar in die tijd leden van de verschillende families Beijen woonden, is nergens de doop van een *Laurens Beijen* te vinden. Plaatsen waaraan gedacht zou kunnen worden zijn IJsselstein, Benschop, Lexmond en Amsterdam: daar woonden leden van de IJsselsteinse familie Beijen⁴.

In mei 1732, ruim een jaar na zijn benoeming tot gerechtsbode, trouwde *Laurens* in Wilnis met *Marritje Leliveld*. Uit het (gereformeerde) ondertrouwboek blijkt dat hij op dat moment weduwnaar was van een zekere *Marritje Breuren*. Zijn tweede vrouw was, opvallend genoeg, weduwe van *Jan Gabrielsz. Meneven*⁵, zijn voorganger als gerechtsbode.

De handtekening van Laurens Beijen onder een akte van 23 mei 1744

In de jaren die daarop volgden, was *Laurens* tamelijk actief op de onroerend-goedmarkt in Wilnis⁶: in 1733 kocht hij een huis van een broer van de vorige gerechtsbode; in 1736 kocht hij, waarschijnlijk als belegging, samen met de schout van Wilnis een boerderij, in 1738 kocht hij een boerderij die hij in 1740 weer verkocht en in 1740 kocht hij opnieuw samen met iemand anders een boerderij.

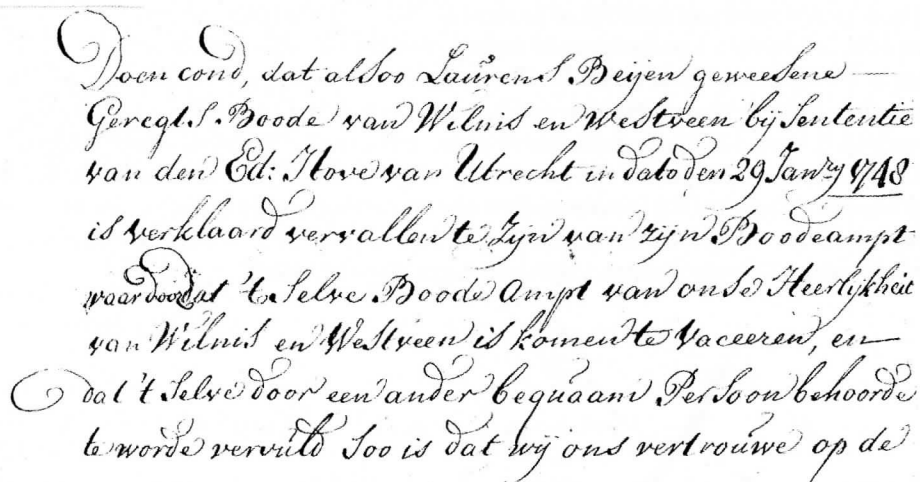
Het ontslag van Laurens

Tussen 1740 en 1744⁷ overleed *Marritje Leliveld*. Begin 1745 trouwde *Laurens* voor de derde keer, nu met de weduwe *Grietje Reijsevelt* (ook aangeduid als *Grietje Aarts den Bruijnen*), die in de buurtschap Cattenbroek bij Linschoten woonde. Het huwelijk werd gesloten in Linschoten. *Laurens* ging daar ook wonen, wat zijn werk als gerechtsbode in Wilnis niet ten goede zal zijn gekomen.

In 1746 vroeg *Anthonie Pieter van Dishoeck*, die nog steeds proost van Sint Jan en vrijheer van Wilnis was, aan het Hof van Utrecht om *Laurens Beijen* wegens plichtsverzuim uit zijn ambt als gerechtsbode te ontheffen. Het Hof gaf *Laurens* in december 1746 nog een laatste kans⁸:
.... ordonneert denselven, als Gerechtsbode van Wilnis en Westveen, zijn bode-ampt na behooren wel en getrouwelijk waer te neemen, en speciaal Schout en Schepenen ten dienst te staen in het convoceeren van dezelve, assisteeren op schouw- en rechtdagen, en voorts in alle saken zijn bode-ampt concerneerende, zoo als een goede Gerechtsbode schuldig is te doen, op poene van op de eerste klachte verklaert te worden van hetzelfde Bode-ampt vervallen te zijn; ordonneerende hem wijders voor den 1 May aenstaende zig met ter woon binnen den voors. Gerechte te begeben, op poene als vooren....

Kennelijk verbeterde de plichtsbetrachting van *Laurens* volgens het Hof van Utrecht onvoldoende: in januari 1748 werd hij alsnog van zijn functie ontheffen⁹.

Lange tijd kon ik niets vinden over de vraag wat er verder met *Laurens* gebeurde. Tot en met 1752 kwam hij in de dorpsrekeningen van Wilnis voor als rechthebbende op een lening ten laste van het dorp Wilnis en als omslagplichtige voor onroerend goed¹⁰. Verder werd zijn naam in 1768 nog als belending genoemd, maar zoiets hoeft niet te bewijzen dat de genoemde nog in leven was¹¹. Het zag ernaar uit dat niet alleen de verdere lotgevallen van *Laurens* een raadsel zouden blijven, maar ook zijn herkomst.

Doen cond, dat alsoo *Laurens Beijen* geweestene
Geregt. l. Bode van Wilnis en Westveen bij Sententie
van den Edt. Hove van Utrecht in dato den 29 Janry 1748
is verklaard vervallen te zijn van zijn Bodeampt
waardoor t' selve Bodeampt van onse Heerlykheit
van Wilnis en Westveen is komen te vacceeren, en
dat t' selve door een ander bequaam Persoon behoorde
te worde vervuld soo is dat wy ons vertrouwe op de

Fragment uit het besluit van Van Dishoeck uit maart 1748 tot benoeming van de opvolger van *Laurens*

Nieuwe aanknopingspunten

Begin 2002 vond ik dankzij de zoekmogelijkheden op de internetsite van Het Utrechts Archief een aanknopingspunt voor verder onderzoek. In twee akten uit 1755¹², opgemaakt bij notaris *M. de Leeuw* te Utrecht, werd *Laurens* vermeld als 'Sr. Laurens Beijen, thans woonende te Steenwijk in Overijssel'. Hij verkocht een stuk weiland in Kamerik aan de schout van die plaats en machtigde hem tevens om geld op te eisen uit de tijd waarin hij nog gerechtsbode in Wilnis was. Verrassend was niet alleen dat hij in het ver weg gelegen Steenwijk was beland, maar ook dat de verkochte grond afkomstig was uit de nalatenschap van 'wijlen zijne vorige hujsvrouw Grietje Aarts den Bruijnen'¹³. *Grietje* was dus overleden, en het woord 'vorige' suggereerde dat *Laurens* inmiddels opnieuw (voor de vierde keer) getrouwd was.

Dit riep de vraag op of in het trouwregister van Steenwijk een nieuw huwelijk van hem te vinden zou zijn en of hij voorkomt in de Steenwijkse begraafregisters van na 1755. Beide vragen konden positief worden beantwoord¹⁴. Volgens het gereformeerde trouwboek zijn op 18 oktober 1750 in Steenwijk in ondertrouw gegaan 'Laurens Bije genaamt Both, weduwnaar van Linschoten, en Berber Poortman, weduwe, beide wonende te Steenwijk en sijnde 29 november alhier getrouwt'¹⁵. In het (onder)trouwboek van Linschoten van 8 november 1750 bleek vergelijkbare informatie te staan: 'Laurens Bije Both, weduwnaar van wijlen Grietje Ermbout den Bruine, en onlangs gewoont hebbende onder Linschooten, en nu woonende te Steenwijk en Barber Poortman, weduwe te Steenwijk, in wettige ondertrouw te Steenwijk opgenomen zijnde, (....., etc.)'.

In de begraafregisters van Steenwijk is te vinden:

- 19 maart 1764 L. Both in 't Proveniershuis overluidt f 3:0:0;
- 19 maart 1764 voor 't openen van 't graf van Laurens Both in 't Proveniershuis f 5:0:0;
- 6 februari 1778 Barbera Poortmans laatst wed. van Laurens Bot in 't Proveniershuys f 3:0:0.

Naar de oplossing

Deze vermeldingen leverden belangrijke nieuwe informatie op: bij zijn vierde huwelijk werden de namen B(e)ije(n) en Both gecombineerd, later was het alleen Bot(h). Wees dat er soms op dat *Laurens* van huis uit *Both* heette? Dat zou een verklaring kunnen zijn voor het feit dat de doop van Laurens B(e)ije(n) niet in de archieven te vinden is.

Er was al een relatie bekend tussen de IJsselsteinse familie Beijen en de naam Both. In 1658 trouwde *Jannigchien Beijen*, een dochter van de vroegere IJsselsteinse schepen en burgemeester *Gijsbert Beijen*, met de eveneens uit IJsselstein afkomstige *Teunis Rijckszoon Both*. Dat huwelijk bleek inderdaad de sleutel tot de oplossing te zijn. Volgens het gereformeerde doopregister van IJsselstein kregen Teunis en Jannigchien drie kinderen: *Lijsbet* (gedoopt 6-5-1660), *Gijsbert* (gedoopt 1-4-1663) en *Willem* (gedoopt 25-3-1666). *Teunis Both* overleed in 1667, waarna *Jannigchien* hertrouwde met *Hendrik Jacobs Nievelt*.

Gijsbert Both, het tweede kind van Teunis en Jannigchien, trouwde in 1687 in IJsselstein met *Susanna Wepster*, die afkomstig was uit Utrecht. In de jaren 1690 tot 1697 werden er in IJsselstein zes kinderen van hen gedoopt, onder wie op 8 april 1694 een tweeling: *Laurens* en *Dirck*¹⁶. Het heeft er alle schijn van dat *Laurens*, die dus eigenlijk *Both* heette, zich later naar zijn grootmoeder van vaderskant *Beijen* is gaan noemen.

Dat er een neiging was om de naam Both door Beijen te vervangen, blijkt uit het feit dat de vader van Laurens in een doopinschrijving van 22 maart 1696 als Beijen werd aangeduid: 'Dirck, zoon van Gijsbert Beijen en Susanna, get[uige] Cornelia Beijen'. Deze doop was me niet eerder opgevallen omdat de samensteller van de IJsselsteinse doopindex in Het Utrechts Archief kennelijk in de gaten heeft gehad dat deze *Gijsbert Beijen* in werkelijkheid *Both* heette, en de doop daarom onder *Both* heeft gerubriceerd.

Don 8 April 1694
 Laurens, zoon van
 Dirck
 Swidlinge
 Gysbert Both, Jannighje
 Jufanna Beijen
 Wed. Gysbert Both

Kopie van de vermelding van de doop van Laurens op 8 april 1694 in het doopregister van IJsselstein

Tot slot

Helaas heb ik nog niet alle relevante informatie kunnen vinden. Zo zou het goed zijn om te weten of *Laurens* bij zijn eerste huwelijk (met *Marritje Breuren*) als *Beijen* of als *Both* werd aangeduid. Toch lijkt het zeer verantwoord om ervan uit te gaan dat de *Laurens Beijen* die het onderwerp is van dit artikel, in 1694 als *Laurens Both* gedoopt is¹⁷. Waarom hij zich enkele tientallen jaren *Beijen* heeft genoemd en daarna weer *Both*, blijft onduidelijk.

Wat is de moraal van dit verhaal? Ten eerste: op het Internet gepubliceerde indices en archiefstukken kunnen archiefonderzoek ter plaatse niet altijd vervangen, maar ze zijn soms erg nuttig bij het vinden van nieuwe aanknopingspunten. Ten tweede: vertrouw niet blindelings op de naam die mensen zichzelf of anderen geven. Ten derde: betrek ook de naam van de moeder en de grootmoeders bij het zoeken naar oudere generaties. En ten vierde: wanhoop niet, ook hardnekkige losse eindjes kunnen soms toch nog worden vastgeknoopt.

Noten

1. Laurens schreef zijn naam doorgaans zelf op deze manier. Anderen schreven ook wel *Lauwerens*, *Lourens*, *Louwerens* of *Lauris* en *Beije*, *Bijen* of *Bije*.
2. Mijn voornaam komt niet van de *Beijen*-kant, maar is afkomstig uit de familie van mijn moeder.
3. Het Utrechts Archief (hierna: HUA), Kapittel Sint Jan, inv. 1072, akte van 24-2-1731.
4. Een kort overzicht van de verschillende families *Beijen* (de *IJsselsteinse*, *Nieuwkapelse*, *Hengelose*, *Breyellse* en *Dordtse* familie) is te vinden op mijn website: www.beijen.net.
5. *Jan Gabriëls Meneven*, otr./tr. Wilnis 15-4/1-5-1718 *Marritje Leliveld*, jd. van Wilnis.
6. HUA, dorpsgerecht Wilnis, inv. 2323, akten van 25-5-1733, 22-6-1736, 20-2-1738, 22-6-1740 en 5-9-1740.
7. Dat *Marritje* vóór 23-5-1744 is overleden, blijkt uit een akte voor notaris E. Vlaer te Utrecht, HUA, notariële archieven, inv. U 166a21, akte 43.
8. HUA, toegang 239-1, inv. 186-2, uitspraak van 19-12-1746.
9. Het arrest zelf kon niet worden achterhaald, maar in een besluit van *Van Dishoeck* uit maart 1748 tot benoeming van de opvolger van *Laurens* (HUA, toegang 222, inv. 1072) wordt vermeld dat het hof van Utrecht *Laurens* op 29-1-1748 vervallen heeft verklaard uit zijn ambt.
10. Gemeentearchief De Ronde Venen, oud archief Wilnis, inv. 16 (rekening buurlasten Wilnis en Westveen) en 17 (omslag onroerend goed).
11. Streekarchief Rijnstreek, notarieel archief Woerden, 8665/15.
12. HUA, notariële archieven, inv. U 183a14, akten 40 en 41.
13. HUA, notariële archieven, inv. U 183a14, akte 40: '... den verkooper aangekomen als geïnstitueerde Erfgenaam van wijlen zijne vorige huisvrouw *Grietje Aarts den Bruijnen*, die eenige en universele Erfgenaam ab intestato is geweest van wijlen haaren Broeder *Jacob Aarts den Bruijnen* ...'.
14. Met dank aan *Femmy Mulder-de Vries* te Zwolle die de nodige informatie heeft opgezocht in het Historisch Centrum Overijssel te Zwolle.
15. Bij het indexeren is de naam *Bije* voor *Bijl* aangezien.
16. Doopgetuigen waren 'Jannighje' *Beijen* (de moeder van *Gijsbert*) en *Cornelia Beijen* (een nicht van hem). Zij traden ook bij een aantal andere dopen van leden van de familie *Both* als getuige op. Dat illustreert de verbondenheid tussen de families *Beijen* en *Both*.
17. Daarmee zijn mijn naamgenoot en ik verwant in de veertiende graad: drie generaties tussen de oude *Laurens* en zijn overgrootvader *Gijsbert Beijen*; elf generaties tussen mij en diezelfde *Gijsbert*.